

Manifestarea Valorilor și a Cunoștințelor Religioase în Propriile Atitudini și Comportamente: Direcții Orientative de Praxis Misionar-Educațional în Predarea Religiei pentru Gimnaziu

The manifestation of values and religious knowledge in the own attitudes and behaviours: orientative directions of missionar-educational praxis in the process of teaching religion for gymnasium

Ioan POPA-BOTA

"Babeș-Bolyai" University, Cluj-Napoca, Romania

Abstract. *Late childhood or adolescence represents a difficult age both for the educated one, the pupil, as for the one who educates. Therefore, from the point of view of physical evolution, this interval of "pre-adolescence" it is also called "the age of the unquiet of the puberty." This work follows to offer a few orientative direction of missionar-educational praxis in what concerns the teaching of religion in gymnasium classes, following the education of pupils according to the 3rd competence proposed by the curricula of religion for the 5th to 8th years of study, namely "the manifestation of the values and religious knowledge in the own attitudes and behaviour."*

Keywords: religious education, values, knowledge, assumption, behaviour, attitudes.

Introducere

Copilăria târzie (10-13 ani), vârsta gimnaziului, este încadrată de psihologul Lawrence Kohlberg în nivelul moralității convenționale cu cele două stadii ale sale: stadiul moralității bunelor relații (conformarea morală a copilului este percepută ca modalitate de optimizare a interacțiunilor sociale cu persoanele din grupul din care acesta face parte) și stadiul moralității legii și ordinii (conștientizarea deplină de către copil a realității că normele și regulile morale nu acționează restrictiv doar în ceea ce privește propria persoană ci acestea sunt impuse și celorlalți. Majoritatea lucrărilor de specialitate subliniază intensele transformări și schimbări ce au loc pe plan fizic, psihic și sociomoral. „Prima etapă a alunecării spre adolescență poate fi situată în jurul vârstei de 11 ani, atât pentru motivul că atunci se declanșează anumite transformări intelectuale și fizice, cât și pentru aceea că atunci ies la lumină o anumită neliniște și o anumită agitație”¹. Maurice Debesse afirmă că e o perioadă a neliniștilor atât pentru copil cât și pentru educator. Pentru primul „neliniștea apare ca un răsunet al transformărilor organice asupra vieții sale mintale”²; la educator, sentimentul respectiv provine din pericolele pe care le percepe „în mod justificat sau nu, în jurul elevului său” și din complexitate și noile responsabilități privind „misiunea” sa.

Astfel, *nevoia de relații interpersonale și de grup* alternează cu *individualismul*, noul egocentrism, tendința de izolare, de interiorizare, de refugiu în sine. Intensitatea și ritmul schimbărilor ce se produc, consecințele acestora în plan psihocomportamental variază de la o persoană la alta, fiind dependente, de asemenea, și de condițiile de mediu și activitate. Tot acum are loc o intensificare a

---

¹ Paul Osterrieth, *Introducere în psihologia copilului*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1976, p. 138.

² Maurice Debesse, *Etapile educației*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1981, p. 82.

"The manifestation of values and religious knowledge in the own attitudes and behaviours: orientative directions of missionar-educational praxis in the process of teaching religion for gymnasium," *Astra Salvensis*, VI (2018), no. 12, p. 299-308

vieții sociale datorată nevoii de multiplicare a relațiilor interpersonale și nevoii de grup. Din perspectiva *afectivității* putem vorbi de o vârstă în care apar și se dezvoltă sentimente intelectuale, morale și estetice. Din „obiect” al afecțiunii altora, puberul devine *subiect* ce „împarte” afecțiune altora, în cadrul grupului realizându-se importante transformări din punct de vedere moral.

Maturizarea generală se exprimă și în planul *capacităților de cunoaștere*: se amplifică și devin și mai fine sensibilitatea tactilă, vizuală, cromatică, auditivă, se dezvoltă percepțiile și spiritul de observație. Se dezvoltă *operativitatea specifică a gândirii*, fenomen pus în evidență de utilizarea a numeroși algoritmi în domeniile tuturor disciplinelor. Astfel, în jurul vârstei de doisprezece ani se finalizează stadiul operațiilor concrete. Are loc, după J. Piaget, o reorganizare a structurilor operatorii și o ierarhizare a lor, constituindu-se treptat mecanismele de coordonare logică și matematică: „...peste gândirea concretă se suprapune o gândire formală, care se susține pe sine...”³. La 11-12 ani școlarul devine capabil să raționeze asupra propozițiilor sau enunțurilor verbale ca atare, Piaget numind acest stadiu ca fiind al *operațiilor propoziționale*. Gândirea devine mai mobilă dezvoltându-se demersul ipotetico-deductiv, raționamentul asupra posibilului, atât de la cauză la efect cât și de la efect spre cauză.

Acesta este contextul în care profesorul de religie este nevoit să încerce, cu toate mijloacele pedagogice și metodologice de care dispune, o activare de ordin volitiv în sufletele elevilor săi, pentru ca aceștia să pună în practică, să manifeste în propriile atitudini și comportamente valorile și cunoștințele religioase primite în cadrul orei de religie.

În tabelul următor sunt prezentate *competențele specifice* propuse de programa școlară de religie pentru a fi formate elevilor de gimnaziu, competențe puse sub umbrela Competenței Generale 3: Manifestarea valorilor și a cunoștințelor religioase în propriile atitudini și comportamente:

Tabel 1 - Competența generală 3 cu competențele ei specifice, clasele a V-a-a-VIII-a

Competența Generală 3: Manifestarea valorilor și a cunoștințelor religioase în propriile atitudini și comportamente				
	Clasa a V-a	Clasa a VI-a	Clasa a VII-a	Clasa a VIII-a
Competențe specifice	3.1 Cunoașterea învățăturilor de credință referitoare la Sfintele Taine	3.1 Analizarea mesajului moral-religios din minunile Mântuitorului	3.1 Prezentarea structurii și a importanței Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții	3.1 Prezentarea formelor de artă religioasă existente în Biserica Ortodoxă
	3.2 Identificarea învățăturilor morale care se	3.2 Explicarea contribuției sfinților martiri și a Sfinților	3.2 Explicarea	3.2 Explicarea

³ P. Osterrieth, *Introducere în psihologia copilului*, p. 140.

desprind din pildele Mântuitorului 3.3 Explicarea semnificației și a importanței sărbătorilor creștine pentru credincioși 3.4 Prezentarea principalelor evenimente din istoria Bisericii primare 3.5 Identificarea și selectarea informației relevante pentru o temă dată, pe paginile web recomandate de profesorul de religie	Împărați Constantin și Elena la dezvoltarea Bisericii Creștine 3.3 Prezentarea modului de pregătire a credincioșilor pentru trăirea sărbătorilor creștine 3.4 Identificarea și selectarea informației relevante pentru o temă dată pe paginile web recomandate de profesor	rolului și a importanței participării conștiente și active a credincioșilor la rugăciunile Bisericii	importanței întemeierii mitropolilor și a Patriarhiei Române pentru păstrarea ființei și unității naționale 3.3 Explicarea mesajului pildelor Mântuitorului
--	--	--	--

Întru început aș dori să aduc în vedere *valorile și atitudinile*⁴ prezente în programa școlară de religie pentru clasele a V-a - a VIII-a.

- Conștientizarea rolului învățăturilor Bisericii în viața personală și a comunității;
- Dezvoltarea respectului față de cele sfinte;
- Asumarea propriei identități religioase;
- Responsabilitate în exercitarea drepturilor și a obligațiilor care decurg din apartenența la diferite identități (confesiune, națiune, comunitate, profesie, cultură etc.);
- Respect și înțelegere față de semenii de alte credințe și convingeri;
- Manifestarea respectului pentru ceilalți;
- Interesul pentru aprofundarea cunoștințelor religioase în vederea permanentei deveniri spirituale;
- Asumarea toleranței etnice, religioase și culturale.

Dacă urmărim ordinea prezentării acestor valori și atitudini vom observa două chestiuni: prima este aceea că termenii *conștientizare, dezvoltare, asumare, responsabilitate* din primele patru seturi de valori, fac referire la propria credință, la propria confesiune. A doua chestiune e legată de următoarele seturi de valori care vizează relația cu celelalte credințe: *respect și înțelegere, manifestare a respectului, aprofundare a cunoștințelor, asumare a toleranței*.

⁴ Programa școlară – Religie Cultul Ortodox, clasele a V-a – a VIII-a, aprobată prin Ordinul ministrului nr. 5097/09.09.2009, p. 4.

"The manifestation of values and religious knowledge in the own attitudes and behaviours: orientative directions of missionar-educational praxis in the process of teaching religion for gymnasium," *Astra Salvensis*, VI (2018), no. 12, p. 299-308

Așadar se observă intenționalitatea unei *ancorări* preliminare în valorile propriiei credințe urmată de deschiderea spre cunoașterea și respectarea celorlalte credințe. Raportul de închidere/deschidere confesională ce trebuie să caracterizeze persoana sau societățile nu se poate tranșa în mod abstract. Este riscant să faci educație interconfesională dintru început la copiii care nu au fost încadrați în propriile referințe confesionale⁵.

La **clasa a V-a** avem cinci competențe specifice acestei competențe generale:

3.1 *Cunoașterea învățăturilor de credință referitoare la Sfintele Taine*

3.2 *Identificarea învățăturilor morale care se desprind din pildele Mântuitorului*

3.3 *Explicarea semnificației și a importanței sărbătorilor creștine pentru credincioși*

3.4 *Prezentarea principalelor evenimente din istoria Bisericii primare*

3.5 *Identificarea și selectarea informației relevante pentru o temă dată, pe paginile web recomandate de profesorul de religie*

Prima competență specifică, (3.1) *Cunoașterea învățăturilor de credință referitoare la Sfintele Taine* reprezintă un prim pas necesar pentru înțelegerea adevărilor de credință. Treptat, copilul trebuie să treacă de la primirea Sfintelor Taine în mod mai puțin conștient, la îndemnul părinților, profesorului sau al preotului, la înțelegerea lor și la stadiul în care își dorește de bună voie participarea la slujbe și primirea Sfintelor Taine. Părintele Dumitru Stăniloae spune că prin Taine ni se comunică viața netrecătoare a lui Dumnezeu, coborâtă la dispoziția noastră prin Hristos⁶. De prea puține ori noi, profesorii de religie, reușim să explicăm clasei a V-a Sfânta Taină a Euharistiei pe măsura curiozității și a interesului lor. Părintele Stăniloae spunea că dăruirea unui lucru de către cineva unui prieten e un semn al dăruirii de sine. Dar harul lui Hristos e însăși dăruirea de Sine a lui Hristos, fapt care are loc cu deosebire în Euharistie⁷.³ Totuși, ca idee de bază la care revin, Euharistia trebuie prezentată ca formă de dăruire supremă a lui Dumnezeu și ca modalitate a noastră de a rămâne în legătură cu El.

În cazul Sfintei Taine a Spovedaniei trebuie să subliniem legătura de intercondiționalitate dintre aceasta și Sfânta Taină a Euharistiei și să le prezentăm împreună ca modalități de restabilire a comuniunii cu oamenii, cu Dumnezeu și cu întreaga creație, ceea ce înseamnă reintrarea în starea de har. Cel care vine în scaunul Spovedaniei știe că preotul nu va râde de slăbiciunile lui niciodată, că nu le va divulga nimănui. Astfel, între cei doi se leagă o prietenie unică, cel care se spovedește, penitentul, realizează cu preotul comuniunea maximă care se poate realiza cu un om. E un motiv pentru care Taina aceasta este Taina unei comuniuni cum nu există alta: e taina restabilirii comuniunii depline între un credincios și preot, ca organ văzut al lui Hristos și ca reprezentant al Bisericii⁸.

⁵ C. Cucuș, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Iași, Polirom, p. 285.

⁶ Valer Bel, *Dogmă și propovăduire*, Cluj-Napoca, Dacia, 1994, p. 113.

⁷ Dumitru Stăniloae, "Creația ca și dar și Tainele Bisericii", în *Ortodoxia*, I (1976), p. 16.

⁸ Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. III, București, EIBMBOR, 1997, p. 88.

Această competență specifică poate fi integrată ca prim pas în prima etapă a ceea ce numea părintele Ioan Bria “ciclul credinței”⁹, anume *inițierea în tainele credinței, mărturisirea credinței sau fidelitatea față de Iisus Hristos și față de Evanghelia Sa*.

Competența specifică 3.2, *identificarea învățăturilor morale care se desprind din pildele Mântuitorului* poate fi asumată cu ajutorul sugestiilor făcute de profesorul de religie. La *Pilda samarineanului milostiv* învățarea va fi dirijată în așa fel încât să se desprindă ideile de dragoste, milostenie, responsabilitate și acțiune. Ținând cont că elevii din clasa a V-a sunt de-abia trecuți din etapa copilăriei în cea a copilăriei târzii, cu siguranță că o prezentare mai puțin conformistă, însă atractivă a pildei samarineanului milostiv, o animație video bazată pe jocul cu piesele de lego, va fi pe placul lor¹⁰.

Pilda bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr poate fi abordată din perspectiva negativă, a lipsei de empatie, iubire și comuniune în relația cu semenii, făcând mai apoi trecerea spre latura pozitivă prin accentuarea virtuților și a relației de cauzalitate dintre faptele noastre și răsplata cuvenită. Lipsa de comunicare dintre oameni duce, inevitabil, la lipsa comuniunii dintre ei. Comunicarea și comuniunea cu semenii reprezintă aspecte esențiale ale vieții creștine. După cum spune și părintele Stăniloae, omul trebuie să urmeze modelului de comunicare din cadrul Sfintei Treimi, „structura iubirii desăvârșite”. Dar, pentru a fi capabili să iubim, să îi înțelegem și să interacționăm cu ceilalți avem nevoie de virtutea curăției inimii, una dintre cele mai iubite virtuți ale Sfinților Părinți¹¹.

Din *pilda vameșului și a fariseului* vom încerca să desprindem într-un context actualizat vremurilor noastre învățăturile morale legate de afișarea/promovarea imaginii propriei persoane, raportarea noastră la semenii și mai ales la modul nostru de relaționare cu Dumnezeu, prin rugăciune. Cea mai potrivită cale de actualizare a învățăturilor pildei ar fi cea a unei subtile paralele cu postările noastre idealizate de pe rețelele de socializare, atât de familiare elevilor. Pentru o aprofundare a implicațiilor psihologice și sociale ale rețelelor de socializare de către profesorii de religie, recomandăm volumul domnului Teodor Baconschi, intitulat *Facebook Fabrica de narcisism*¹².

Pilda celor zece fecioare consider că trebuie prezentată în cheia responsabilității și a bunei chibzuiri a timpului dat nouă pentru mântuire. Profesorul de religie trebuie să găsească o formulare accesibilă nivelului de înțelegere al elevilor de clasa a V-a prin care să exprime interacțiunea dintre timp, comuniunea interpersonală și veșnicie. Ca reper sau ca temă de meditație pentru profesor, se poate porni de la afirmația părintelui Stăniloae: „timpul este de fapt intervalul de așteptare pentru un

---

⁹ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană - 2 Exigențe*, Cluj-Napoca, Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 41.

¹⁰ Milan Harrison, *The Good Samaritan*, 2014, <https://www.youtube.com/watch?v=DMYGa5Z_wbI>, accesat 12. 04. 2018.

¹¹ Iuliu-Marius Morariu, "Educational Aspects In The Spiritual Autobiography From The Orthodox Space Of The 19th And 20th Centuries", în Ion Albușescu, Adriana Denisa Manea, Iuliu-Marius Morariu (coord.), *Education, Religion, Family in Contemporary Society*, Saarbrücken, Lambert Academic Publishing, 2017, p. 117.

¹² Teodor Baconschi, *Facebook. Fabrica de narcisism*, coll. *Esen*, București, Humanitas, 2015.

"The manifestation of values and religious knowledge in the own attitudes and behaviours: orientative directions of missionar-educational praxis in the process of teaching religion for gymnasium," *Astra Salvensis*, VI (2018), no. 12, p. 299-308
răspuns la chemare. Ca atare, *timpul reprezintă o distanță spirituală între persoane, în vreme ce veșnicia este mai presus de orice altă distanță sau separație*"¹³.

Explicarea semnificației și a importanței sărbătorilor creștine pentru credincioși (3.3), cea de-a treia competență specifică, este necesară în virtutea respectării sărbătorilor religioase. Trebuie să recunoaștem că „ținerea” sărbătorilor Bisericii (cu excepția Crăciunului și a Paștilor) s-a depreciat în lumea contemporană. Marea misiune a profesorilor de religie este aceea de a prezenta semnificația sărbătorii nu doar din perspectiva unei comemorări a unui eveniment ce s-a petrecut în istorie, ci din punctul de vedere al importanței pe care o are el *pentru mine, acum*¹⁴. Și această explicație trebuie să treacă testul gândirii realiste a copiilor. Sărbătoarea Întâmpinării Domnului la Templu poate fi prezentată ca un „punct de întâlnire” dintre Vechiul și Noul Testament, ceea ce suscită din partea copiilor doar un interes pur teoretic. Dar ea poate fi folosită pentru a le crește atitudinea de apreciere față de vârsta înaintată - a înțelepciunii, loialității, speranței și credinței membrilor familiei înaintați în vârstă -, însoțind-o cu o discuție despre modul în care oamenii bătrâni își aduc încă partea lor de contribuție la viață¹⁵.

Odată înțeleasă semnificația fiecărei sărbători ca moment de răgaz, de întoarcere spre sine, de introspecție dar în același timp de împreună-lucrare duhovnicească, în Biserică, va fi mai ușor ulterior să facem ca timpul sărbătorii să devină parte a propriului comportament, transformând timpul din *trecere în trăire*, în pregustare a sfințeniei.

Competența specifică 3.4, *prezentarea principalelor evenimente din istoria Bisericii primare* face referire la acest nivel de studiu la lecțiile *Întemeierea Bisericii Creștine. Răspândirea creștinismului și Răspândirea creștinismului pe teritoriul țării noastre. Sfântul Apostol Andrei*. Aparent este greu să identificăm în aceste lecții modalități de manifestare a valorilor și cunoștințelor religioase în propriile atitudini și comportamente, conform propunerii competenței generale 3. După o aprofundare a temelor mai sus amintite putem însă desprinde mai multe atitudini cu potențial actualizator: mărturisirea propriei credințe în diferite contexte ale vieții, acceptarea conlucrării cu harul divin spre mântuirea noastră și a celorlalți precum și stăruința de a duce la bun sfârșit o misiune.

Ultima competență specifică la clasa a V-a, 3.5, este următoarea: *identificarea și selectarea informației relevante pentru o temă dată, pe paginile web recomandate de profesorul de religie*. La această vârstă, generația actuală de elevi este foarte avansată din punct de vedere al competențelor digitale legate de utilizarea tehnologiei, îndeosebi a resurselor web-grafice. În primul rând vreau să atrag atenția asupra responsabilității profesorului de a consulta și a recomanda elevilor anumite pagini web. Spre surprinderea mea, am descoperit o multitudine de site-uri pretins ortodoxe pe care sunt postate diferite articole care mai de care mai radicale și discriminatorii, chiar habotnice, care prezintă afirmații ale unor teologi și mari Părinți ai Bisericii scoase

---

¹³ Dumitru Stăniloae, *Timp și veșnicie*, Oxford, SLG Press, 1971, p. 8.

¹⁴ Sophie Koulomzin, *Biserica și copiii noștri*, București, Sophia, 2010, p. 106.

¹⁵ *Ibidem*, p. 106.

din context și interpretate unilateral. În momentul în care un elev „nimereste” pe o asemenea pagină web (care prezintă, spre exemplu, o apocalipsă iminentă), toată munca noastră de la catedră poate fi zdruncinată din temelii și chiar pusă la îndoială.

Acest pericol trebuie să fie ținut sub control recomandând pe viitor evitarea opiniilor respective, chiar a site-ului respectiv. De aceea, mai ales în cazul portofoliilor sau a referatelor pe care trebuie să le conceapă elevii, trebuie să fim exigenți în legătură cu formatul lucrării și mai ales cu specificarea bibliografiei și a web-grafiei utilizate.

La **clasa a VI-a** avem prezente următoarele competențe specifice:

3.1 Analizarea mesajului moral-religios din minunile Mântuitorului

3.2 Explicarea contribuției sfinților martiri și a Sfinților Împărați Constantin și Elena la dezvoltarea Bisericii Creștine

3.3 Prezentarea modului de pregătire a credincioșilor pentru trăirea sărbătorilor creștine

3.4 Identificarea și selectarea informației relevante pentru o temă dată pe paginile web recomandate de profesor

Prima competență specifică, *3.1 Analizarea mesajului moral-religios din minunile Mântuitorului* propune înțelegerea și aplicarea învățăturilor morale care decurg din diferitele minuni înfăptuite de Mântuitorul Hristos, astfel: *Minunea din Cana Galileii* percepută ca manifestare, ca dovadă a dumnezeirii Domnului Hristos; înțelegerea rolului Maicii Domnului de mijlocitoare înaintea lui Dumnezeu; minunea ca binecuvântare a familiei. *Pescuirea minunată* – ca răsplată a credinței și a ascultării față de Dumnezeu; aplicată în viața tinerilor, minunea aceasta o putem prezenta ca model al reușitei cu ajutorul lui Dumnezeu: să cerem ajutorul Acestuia în orice lucrare a noastră și astfel, cu binecuvântarea lui Dumnezeu, roadele vor începe să apară. *Vindecarea celor zece leproși*, ca model al raportului dintre facerea de bine și recunoștința cuvenită; necesitatea analizei proprii noastre vieți din perspectiva recunoștinței pe care o datorăm lui Dumnezeu, părinților, profesorilor, semenilor. *Femeia cananeancă*, ca pildă a împlinirii unei credințe stăruitoare cu înțelepciunea răbdării în primirea criticilor, a lipsei de supărare chiar în cazul orgoliului rănit.

Competența specifică *3.2 Explicarea contribuției sfinților martiri și a Sfinților Împărați Constantin și Elena la dezvoltarea Bisericii Creștine* poate fi rezumată în principiu la ideea de *mărturie* prin exemplul propriei vieți și la importanța pe care pot să o aibă unele acțiuni ale noastre care se răsfrâng și asupra semenilor.

La sfârșitul clasei a VI-a elevii vor fi capabili să prezinte modul de pregătire al credincioșilor pentru trăirea sărbătorilor creștine (*3.3*) și să îl aplice în propria viață duhovnicească prin împăcarea cu semenii și aprofundarea cunoștințelor legate de specificul fiecărei sărbători.

La **clasa a VII-a** avem prezente două competențe specifice:

3.1 Prezentarea structurii și a importanței Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții

3.2 Explicarea rolului și a importanței participării conștiente și active a credincioșilor la rugăciunile Bisericii

Formarea primei competențe specifice, *3.1 Prezentarea structurii și a importanței Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții* are ca scop final încorporarea în ansamblul personalității a următoarelor valori: *Dezvoltarea respectului față de cele sfinte, asumarea*

"The manifestation of values and religious knowledge in the own attitudes and behaviours: orientative directions of missionar-educational praxis in the process of teaching religion for gymnasium," *Astra Salvensis*, VI (2018), no. 12, p. 299-308 *propriei identități religioase și interesul pentru aprofundarea cunoștințelor religioase în vederea permanentei deveniri spirituale*. La nivelul clasei a VII-a este suficientă prezentarea generală a structurii Sfintei Scripturi și explicarea principalelor evenimente și personaje din Vechiul Testament și Noul Testament.

În cazul *Sfintei Tradiții* este necesară accentuarea diferențierii corecte a acestora de tradițiile populare prin prezentarea criteriilor adevăratei credințe: să fi fost crezută *întotdeauna* în Biserică, *pretutindeni și de către toți* (consemnată de către toți părinții și scriitorii bisericești la fel).

Venind ca un element de continuitate al primei competențe, cea de a doua competență specifică este următoarea: (3.2) *Explicarea rolului și a importanței participării conștiente și active a credincioșilor la rugăciunile Bisericii*. În această etapă a preadolescenței este un moment prielnic de a familiariza elevii cu utilizarea Bibliei ca sursă de studiu, în special cu Noul Testament, provocându-i în a găsi singuri lecturile corespunzătoare slujbelor bisericești la care participă (ne referim la lectura Apostolului și a pericopelor Evanghelice în principal). Tot o formă activă de implicare poate fi împreună-cântarea omofonă sau corală în cadrul Sfintei Liturghii dar și a principalelor cântări de la Vecernie (*Lumină lină, Acum slobozește*).

Competența generală 3 (Manifestarea valorilor și a cunoștințelor religioase în propriile atitudini și comportamente) are propuse pentru **clasa a VIII-a** trei competențe specifice:

3.1 *Prezentarea formelor de artă religioasă existente în Biserica Ortodoxă*

3.2 *Explicarea importanței întemeierii mitropoliilor și a Patriarhiei Române pentru păstrarea ființei și unității naționale*

3.3 *Explicarea mesajului pildelor Mântuitorului*

Competența 3.1, *prezentarea formelor de artă religioasă existente în Biserica Ortodoxă*, în această modalitate de exprimare, are o formulare nepotrivită, raportată la competența generală care o include (Manifestarea valorilor și a cunoștințelor religioase în propriile atitudini și comportamente). Termenul de *prezentare* indică oarecum o detașare, o exteriorizare a acestor forme de artă religioasă față de persoana elevului. Cred că mai potrivit ar fi utilizarea unor termeni de activizare (*asumare, implicare, participare*), prin care elevului să îi fie indicată necesitatea înmulțirii talantului cu care este înzestrat (auz muzical, voce bună, talent la pictură, sculptură ș.a.).

Arta religioasă comportă și o dimensiune didactică întrucât „acompaniază” ideile de ordin dogmatic, facilitează transmiterea unui mesaj, contribuie la generarea și fixarea unei credințe¹⁶.

De asemenea este necesară o educare valorică a esteticului din sfera religioasă astfel încât să se poată face o diferențiere clară între arta autentică și cea atinsă de kitsch (a se vedea și a se evita exemplele ceasurilor de plastic cu icoane, puse pe iconostas, „icoanele” chinezești care se schimbă în funcție de unghiul din care sunt privite, cruci din plastic iluminate cu leduri, carpete cu *Cina cea de Taină*, pseudo-vitraliile cu folie autocolantă aplicată pe geamuri ș.a.).

---

¹⁶ C. Cucos, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, p. 177.

O altă problemă legată de arta religioasă este reprezentată de lipsa cunoașterii propriului specific confesional. Am întâlnit un caz în care o familie de credincioși care muncea în Portugalia a adus ca donație pentru biserica din sat o statueta (nu tocmai ieftină) a Maicii Domnului de la Fatima, preotul fiind pus în ingrata situație de a refuza. Totuși, pentru a nu ofensa familia, după explicațiile de rigoare, statueta a fost „redirecționată” către o biserică catolică din același județ. Situații asemănătoare se întâlnesc în comunitățile în care cultul greco-catolic a avut o pondere importantă, acolo existând o opoziție puternică din partea celor mai în vârstă legată de înlocuirea icoanelor cu specific catolic (Maica Domnului cu inima rănită). În același context există comunități ortodoxe care, în Postul Mare, săvârșesc în continuare *Calea crucii*, și, comparabil, participă în număr mult mai mic la Liturgia Darurilor mai înainte sfințite.

Nu trebuie neglijată educația muzicală religioasă, aceasta necesitând o atenție sporită îndeosebi în alegerea repertoriului. Acesta a suferit în ultimii ani o influență negativă, de multe ori textele anumitor *pricesne* fiind departe de adevărul dogmatic ortodox iar liniile melodice fiind puternic influențate de folclor. Nu cred că exagerez dacă numesc acest fenomen ca fiind o „manelizare” duhovnicească.

Competența specifică 3.2, *explicarea importanței întemeierii mitropoliilor și a Patriarhiei Române pentru păstrarea ființei și unității naționale* are ca scop cunoașterea raporturilor și realităților istorice dintre Biserică și Stat și a importanței acestora în menținerea dreptei credințe în decursul istoriei. Chiar dacă nu are legătură cu țara noastră, recomand o incursiune istorică mai adâncă, până la acea „simfonie bizantină” a relațiilor dintre Biserică și Stat dar și prezentarea destrămării acestora cum ar fi în cazul Statului Francez. Ca idee principală referitoare la acest raport trebuie reținut faptul că Biserica este locul unde veșnicia încorporează timpul acestui veac, rolul ei fiind acela de a sfinți istoria, de a-și continua misiunea eshatologică a răscumpărării omului pentru veșnicie.

Competenței specifice 3.3, *explicarea mesajului pildelor Mântuitorului* îi aduc aceleași remarci ca și în cazul competenței 3.1, *explicarea pildelor* având prea puțină legătură cu *manifestarea* în propria viață a învățăturilor desprinse din ele.

Concluzii

În cadrul analizei *Competenței generale 3: Manifestarea valorilor și a cunoștințelor religioase în propriile atitudini și comportamente*, competență propusă spre formare elevilor de gimnaziu prin programa școlară de religie pentru clasele a V-a-a VIII-a, s-a încercat aducerea câtorva sugestii de ordin psihopedagogic și metodic, raportate la capacitatea psihică, intelectuală și morală dată de vârsta elevilor, la fiecare conținut de predare (lecție). Pe lângă munca de la clasă, recomandăm profesorilor de religie să se implice alături de preoții parohi de care aparține unitatea de învățământ în desfășurarea proiectelor-concurs misionar-filantropice inițiate de Patriarhia Română prin Sectorul Teologic-Educațional, astfel încât, prin continuarea actualelor proiecte și căutarea de noi idei de implicare și activizare a copiilor și a tinerilor noștri, prin întărirea de pe acum a sentimentului de apartenență la comunitatea eclesială a celor mai mici și mai tineri, să consolidăm viitoarele „ziduri vii” puse pe temelia Hristos. Prin aceasta putem arăta – cu riscul

"The manifestation of values and religious knowledge in the own attitudes and behaviours: orientative directions of missionar-educational praxis in the process of teaching religion for gymnasium," *Astra Salvensis*, VI (2018), no. 12, p. 299-308
de a repeta ideea – că nu „investiția în beton” de care este acuzată Biserica reprezintă esențialul misiunii ei, ci zidirea sufletească.